

opet se jedna vruća balega puši. (IV. poglavlje »Bukava«, Vašar u gradu, s motom *Kome vašar gaće kupuje, taj gologuz hoda*, I, 253.)

Bezbroj bijelih velikih šatri, bezbroj stolova, bezbroj torova, žandari, goveda, konji, bleče telad, hrokcú svinje, mirišu pečenja i smrde balege i urliče šljiva iz nečijeg primozga (I, 261). Kikić osobito voli ovu riječ *primozak* i veoma je često utkiva u tekst.

Izvanredni su opisi bosanske prašume (I, 168-169), personifikacija Bajrama (I, 359-360), slučaj Koče Marčića, koji je, obilazeći »rižu« nakon spuštanja balvana niz nju, kao što je to radio svaki dan, pregledao, da li je ispravna i ima li se šta popraviti, a onda mu je stopalo zapalo u jednu »fuciju« (pukotinu), dok se s vrha otisnuo zaostali balvan. Kočo je morao, da bi život spasio, osjeći sebi stopalo jednim udarcem sjekire. Ovaj opis (I, 176-178) dostojan je najvećih majstora pera; ali ga je bez potrebe zamutio simbolikom (str. 179.), kako Goldberg (vlasnik pilane) loče krv Kočinu, kojemu se priviđa, da je napunila rižu kao nabujali potok.

(Nastavit će se.)

O NAZIVIMA MJESTA PREMA IMENIMA SVETACA

Antun Šojat

Naš je jezik bogat mogućnostima tvorbe riječi, pa se ta mnogostruka raznolikost ogleda i u tvorbi toponima. Naselja, konfiguracije tla, putovi, čestice zemljišta, predjeli, rijeke, potoci, tvorevine prirode i promjene tla, izvršene čovjekovim radom — svi su ti objekti dobili ime iz nepresušnog bogatstva jezične moći izražavanja. Za obilježivanje i razlikovanje, t. j. za stvaranje imena mjesta — toponima — služe razne vrste riječi, proste ili sastavljene u složenice ili polysloženice. To mogu biti imenice: opće, kolektivne i apstraktne, u pravom ili prenesenom značenju, vlastita imena, deminutivi, augmentativi i pejorativi; pridjevi, naročito posvojni; kombinacije raznih vrsta riječi; tvorbe pomoću raznih sufiksa i t. d. Iako na čitavu našem terenu nema osjetnih razlika u načinu tvorbe toponima, ipak su toponimi odraz prilika, historijskih i suvremenih, u životu naroda pojedinoga kraja. U njima su do nas doprle riječi naroda, koji su živjeli na našem tlu, oni nam pomažu pri proučavanju migracija stanovništva, iz njih možemo utvrditi za pojedina vremenska razdoblja floru nekoga kraja¹, njegovu faunu, način obrade zemljišta, prehranu stanovništva; u njima se ogleda historijsko i današnje stanje jezika u nekom kraju. Iz ovih općih napomena dovoljno se jasno može vidjeti, kakvo su blago toponimi za razne grane nauke.

¹ Usp.: Dr. M. Hraste, Antroponimija i toponimija općine hvarske, Hrvatski dijalektološki zbornik I, 347, gdje se na osnovu toponima dokazuje postojanje nekih vrsta drveća i čitavih šuma na Hvaru u neretljansko doba.

U novije se vrijeme osjeća težnja stanovništva onih naselja, kojih imena nisu u skladu s današnjicom, da ta imena izmijene, pa se te promjene često i vrše, a da se pri tom ne pitaju za mišljenje stručnjaci, koji imaju znanja i mogućnosti, da tu problematiku sagledaju sa svih strana i da je ispravno riješe. Ima i odviše stručnih problema pri određivanju novog imena, a da bi se smjela dopustiti brzopletost, koja katkad može dati i štetne rezultate.

Naročito se često danas mijenjaju imena mjesta, koja nose ime nekog sveca, obično onoga, kome je bila posvećena župna crkva. Mnogima je ime već promijenjeno, o mnogima se raspravlja i traži za njih pogodniji naziv, a dosta naselja nosi dosadašnje ime, ali valja očekivati, da će u toku vremena i u njih taj problem postati aktualan. Nekoliko dosadašnjih rješenja na svom su mjestu i ne može im se ništa prigovoriti. Tako je *Sveti Juraj* u Senjskom kotaru nazvan *Jurjevo*, a za takvu tvorbu imamo potvrda po čitavom našem terenu iz najdublje starine: Jurovo (Ribnik, Karlovac), Lukovo (Krivi Vir), Antovo (Crikvenica), Blaževo (Kruševac), pa dalje od toga tvorbe s raznim sufiksima: Jurovec (Čakovec), Jurjevac (Osijek), Jurjevec Začretski (Zabok), Jurovići (Opatija), Jurjevčani (Jastrebarsko), Jurrovčak (Čakovec) i dr. Isto je tako u duhu našeg jezika izvršeno kraćenje toponima *Sv. Ivan Žabno*, *Sv. Ivan Zelina* u *Žabno* i *Zelina*, jer slične pojave možemo historijski pratiti na našem terenu i veoma velik broj današnjih toponima nastao je tim putem.

Međutim rješenja nisu uvijek tako dobra. Razumljivo je, da naša dnevna štampa podupire tendenciju mijenjanja takvih imena, ali se nažalost preko nje kadšto prejudiciraju rješenja, koja nisu najsretnija. Tako se zadnjih nekoliko mjeseci u našim novinama konstantno piše za sela *Sv. Klaru* i *Sv. Nedjelju* kraj Zagreba samo *Klara* i *Nedjelja*, premda su službeni nazivi tih mjesta »Sveta Klara« i »Sveta Nedjelja« (v. Imenik mesta FNRJ, Beograd 1956.), a i stanovnici još uvijek nazivaju svoja sela s pridjevom »sveti«. Ovdje je mehanički izbačen prvi dio sintagmatskog onomastika (pridjev »sveti«), bez obzira na narodne tvorbe, u suprotnosti sa sistemom narodnog obilježavanja toponima.

Toponime prema svetačkim imenima mogli bismo svrstati u ove skupine:

1. zadržano je vlastito ime (ime sveca) s atributom »sveti«. Evo nekoliko primjera: *Sveta Ana* u đurđevačkom kotaru, *Sveta Lucija* kod Pirana, *Sveti Andrija* na Hvaru i Krku, *Sveta Petka* u blizini Skoplja, *Sveti Petar* kod Opatije, Ogulina i Ludbrega, *Sveti Vid* kraj Novoga i na Krku. Ova-
mo idu historijski i dalmatinski toponimi *Sutivan*, *Sutomišćica*, *Sučuraj*, *Sumartin*, *Supetar* i u Crnogorskom primorju *Sušćepan*. (Kao što je poznato, prefiks *sut-*, odn. *su-* nastao je od latinskog pridjeva *sanctus* = sveti preko slavenskog nazalnog vokala *o*, koji se u našem jeziku reflektirao u *u*.)

2) izvedenice prema svetačkom imenu. Ova je skupina najbrojnija. Navest ću samo nekoliko toponima, da bi se u grubim obrisima mogao uočiti način tvorbe: Arandelovac, Bački Petrovac, Bačko Petrovo selo, Blaževo, Donji Andrijevići, Đurđenovac, Đurdevo, Đurđevac, Đurđin, Gospić, Gospodinci, Ivankovo, Ivanska, Ivanjica, Ivanjska, Križevci, Mitrovica, Markovac, Markušica, Markuševac, Martinci, Martinska Ves, Nedelišće, Petrinja, Petrovci, Vinkovci.

3. toponimi, u kojih je ostalo vlastito ime, ali je atribut »sveti« zamijenjen nekom drugom oznakom: Marija Bistrica, Marija Gorica.

Čini se, da je veoma osamljen primjer toponima prema svetačkom imenu: *Severin* u Gorskom Kotaru. Ovdje se izgubio pridjev »sveti« bez ikakve nadoknade. Lično ime Severin toliko je rijetko, da se pučkom etimologijom lako povezalno s geografskom stranom svijeta »sjeverom« i izgubilo težinu antroponima.

Narod oštro dijeli toponime od antroponima. Lično se ime javlja u toponimima ili u vidu posvojnog pridjeva (odnosno posvojnog genitiva) samog ili s apelativom, ili nadopunjeno raznim sufiksima, koji ukazuju, da se radi o toponimu. Prezimena mogu služiti kao toponimi, ta je pojava uobičajena i česta od starine: Fakovići, Anići, Draganići, Feketići, Domagović, Cvetković, Krašić. Toponimi na *-ić* novijeg su postanja, jer je u starini ime svršavalo na *-ići* (u množini) i zapravo označuje ime mjesta, gdje stanuju ljudi toga prezimena. Prema tipu tih toponima dopuštena je i opravdana tvorba novih, koji su dobili ime u čast nekog čovjeka ili više ljudi, kao na pr. Đeneral Janković, Devet Jugovića, Jaša Tomić, Zrenjanin, premda je u tim slučajevima običnija tvorba s apelativom: Danilovgrad, Dimitrovgrad, Ivangrad, Ivanić-grad, Mrkonjić-grad, Titograd (kao Dravograd).

U tom bi se dakle duhu moralo postupati u svim slučajevima, kad se kojem naselju daje novo ime ili mijenja staro. Valja obratiti naročitu pažnju narodnim tvorbama s osobitim obzirom na govor kraja, u kome se objekt nalazi. U tu će svrhu katkad biti potrebna i terenska istraživanja, koja bi uz historijska uspoređivanja i dijalektalne karakteristike određenog kraja dala novom imenu najzgodniji ispravni oblik.

Da bi se prišlo sistematskom prikupljanju i proučavanju toponomastičke građe, osnovan je u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti Onomastički odbor pri njezinu Institutu za jezik u Zagrebu, koji djeluje u skladu s nakanama Savezne komisije za onomastiku. Taj odbor znanstveno obrađuje pitanja iz onomastike uz pomoć istraživanja na terenu, kartoteke historijskih i današnjih onomastika, biblioteke onomastičke literature, zbirke geografskih karata i t. d. Među ostalim zadacima odbora jedan je od najvažnijih: *»stajati u vezi s praksom javnoga i privatnoga sektora u svrhu primjene pravilnih podataka i upotrebe znanstvenih metoda rada, dajući savjete i vršeći nadzor u onomastičkoj denominaciji«*.

VARIJACIJE NA TEMU PRENOŠENJA AKCENATA NA PROKLITIKU

Bratoljub Klaić

Nije potrebno ni isticati, da riječi, koje postaju trosložne deklinacijom, imaju na proklitici isti akcent kao i njihovi osnovni oblici. Zato upada u oči akcent u stihu: »*ĭz ležāja* ga odgnav kroz dolove, a i kroz klance« (Ilij. XXII, 190), ali je tu sasvim sigurno po srijedi tiskarska pogreška ili u tiskari nije bilo brzog akcenta na velikom *i* (što je nažalost česta pojava), jer samo jedan pogled u IV. izdanje Ilijade može svakog uvjeriti, da je tamo akc. *ĭz*. Nije međutim isti slučaj sa stihom: »*Ōd jutārā* pedeset, — polovina vinograd nek' je« (Ilij. IX, 579), gdje prema *ŭ jutro, ĭz jutra* očekujemo *ŏd jutārā*. Riječ se *jŭtro* naime kao oznaka za kompleks zemljišta ponaša pred proklitikom drugačije nego kao oznaka za dio dana. Analogiju za to imamo u riječi *kŏlo*, s prokl. *ŭ kolo*, koja — kad znači vozilo (t. j. množ. *kŏla*) — dobiva na proklitici akcent *ŭ kola, nā kola, sà kŏlā* (usp. u Odiseji XI, 259: »Rodi Esóna, Beréta, Amítona, *sà kŏlā* borca« prema: »Kad te mladicu takvu koračati *u kolo* vide«, Od. VI, 157, gdje treba čitati *ŭ kolo*).

Sprijeda sam kod prenošenja tipa *mjĕšĕc — nā mjesĕc* spomenuo, da nemam primjera za prenošenje sporog akcenta u istom tipu. Ovdje, govoreći o trosložnim oblicima, mogu zabilježiti: »... da nitko | Ne bi se *ŏd smrtńkā* u mŭdrosti s tobom oglĕdŏ« (Od. XXIII, 126). Kako bi se na ovom mjestu bez poteškoća za heksametar moglo čitati i *smrtńkā*, mora se svakom, tko na takav akcent naiđe u nekom prijevodu, nametnuti pitanje: da li *smŕtńk smŕtńka*, kako je ovdje, ili *smŕtńk smrtńka*, kako čitamo na pr. u prijevodu Eshilova »Agamemnona« (K. Rac) u stihu: »Al' s mirom mrijet — *smrtńku* to je pravi raj« (Matica Hrvatska 1918., str. 248; ovaj je stih kasnije preradio Mihovil Kombol u »Al' slavno mrijet smrtńcima je utjeha«). Odgovor je jasan iz Akad. rječn., a Račev akcent moramo odbiti na metričku potrebu i na analogiju prema riječima kao *dŭžńk dužńka*.

Od dvosložnih imenica muškoga roda dolazi u trosložnom obliku još i imenica *svŭjećńjāk* (ekav. *svĕćńjāk*), koja prenosi akcent kao spori (usp. dij. *svĕćńjāk*): »Na zemlju *iz sv'jĕćńjākā* istresu oganj i drŭvā« (Od. XIX, 63).

Imenice ženskog roda mnogo su obilnije zastupane s prenesenim akcentom, premda je istina ono naprijed spomenuto *uz ŏbalu* i *ŭz obalu*, kako potvrđuju primjeri: »Pa onda ručati uzmu *uz obalu* one rijeke« (Od. VI, 97; ne može se drugačije čitati nego *uz ŏbalu*) prema: »Stanuvši *ŭz obalu* rijeci borit se počnu« (Ilij. XVIII, 533). Dalji su primjeri: »Niti da *ŭ zasjedu* s prvacima ahejskim zađeš« (Ilij. I, 228), te s genitivom množine: »Dolazeć *iz ložńicā*: Ehĕfron mu dođe i Stratij« (Od. III, 413) i: »... prime | *Ōd*